

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

БОРКО Н.

Copyright © 2013

Проблема підготовки студента до практичної діяльності в соціальній роботі зумовлена соціально-економічною ситуацією, для якої характерною є оновлення соціальних інститутів і систем. Створюються наукові школи, проводяться спеціальні дослідження в галузі соціальної роботи, розробляються моделі їх підготовки до професійної діяльності. Істотний внесок у розвиток теорії становлення професіонала зроблений в працях М. Н. Деркача, Е.Ф. Зеєра, Е.О. Климова, Н.В. Кузьміної, А.К. Маркової, В.Д. Шадрикова та ін. Різні аспекти проблеми професійної компетентності, зокрема професійні вміння вивчалася в психологічній та соціологічній науці багатьма авторами (І. Арановський, Т.Ю. Базаров, Т.Г. Журавльова, І.А. Зимня, М.Д. Ільзова, Т.Л. Кремньова, П. Кнезель, О.А. Овсяник, Л.А. Першина, О.В. Плешакова, Є.Г. Студьонова, М.В. Фірсов та ін.).

У цілому професійна компетентність розуміється як інтегральна характеристика ділових та особистісних якостей спеціаліста [2, с. 383]; “потенційна готовність вирішувати завдання із знанням справи”, “підвалини педагогічної майстерності, яку повинен формувати ВНЗ” [5, с. 37]. Компетентності людини [3] можна поділити на три сфери: ті, що відносяться до людини як особистості, суб’єкта життєдіяльності та життєтворчості; ті, що відносяться до комунікативної взаємодії людини з іншими людьми; ті, що стосуються діяльності особи. Ці сфери, концептуалізація яких дає можливість провести узагальнення численних компетентностей (і, разом з ними – умінь), слушно зіставити із трьома сферами життєдіяльності людини: суб’єкт-особистість (або особистісна саморегуляція), суб’єкт-суб’єктна взаємодія (чи колективна), діяльність (діяльнісна) [3, с. 30-40]. Водночас зазначені сфери дозволяють говорити про *три сфери життєдіяльності людини: суб’єкт-особистість (особистісна), суб’єкт-суб’єктна взаємодія (колективна), діяльність (діяльнісна)*, які постають компетентнісними принципами диференціації професійних вмінь майбутніх соціальних працівників. Зазначені аспекти формування сучасного спеціаліста, а саме: становлення його особистості, саморозвиток та самодетермінація зумовлюють подальший розвиток його професійно важливих особистісних якостей, які, на думку деяких дослідників [1], можна аналізувати як уміння: поєднувати декілька психічних процесів (відчуття, уявлення, думки та ін.), яке виражається в тому, що поява одного з них викликає появу іншого (асоціативність мислення, синестезія); детально аналізувати факти й явища, розбиратися в справах, вчинках, конфліктах до подробиць (аналітичність мислення); вирішувати завдання нестандартними методами, знаходити нестандартне, оптимальне вирішення проблемної ситуації (творчість); бути спокійним, терплячим, ретельним (урівноваженість); вірити в позитивне вирішення будь-якої життєвої ситуації (оптимізм); не контролювати свої емоції (самоконтроль); бути здатним до встановлення контактів, пояснювати, переконувати (комунікабельність); надихати, приймати відповідальні рішення в значущих ситуаціях (лідерство); усвідомлено підкорювати особисті інтереси суспільним і бути готовим до взаємодії і співробітництва (колективізм); нести відповідальність за здійснені дії, вчинки та їх наслідки стосовно колективу (соціальна відповідальність); – оцінювати власні позитивні риси і недоліки (адекватна самооцінка); розуміти людей, співпереживати їм (емпатія); жити серед людей і для людей (соціальна активність) [1, с. 34-67].

Аналізуючи ці вміння, висновуємо, що вони не окреслюють всіх аспектів професійної підготовки майбутнього соціального працівника та змушує шукати нові можливості підвищення ефективності останньої. І певні з цих можливостей нам відкриваються у напрямку *особистісно зорієнтованого підходу*, суть якого становить така побудова процесу підготовки сучасного соціального працівника, що передбачає орієнтацію у цьому процесі на його цілісну особистість. У зв’язку з цим вважаємо за доцільне розглянути характеристику потенціалів особистості, яку пропонує М.С. Каган [4]: 1. Гносеологічний потенціал, що визначається обсягом і якістю інформації, якою володіє особистість (знання про зовнішній природний і соціальний світ, самопізнання); отримання цієї інформації залежить від природного розуму, освіченості і практичного досвіду особистості. 2. Аксиологічний потенціал особистості визначається отриманою нею в процесі соціалізації системою ціннісних орієнтацій в моральній, політичній, релігійній, естетичній сферах (її ідеали, цілі, погляди тощо). 3. Емоційно-вольові та інтелектуальні механізми особистості. 4. Комунікативний потенціал особистості визначається її вмінням спілкуватися, характером і міцністю контактів з іншими людьми. 5. Художній потенціал особистості визначається рівнем, змістом, інтенсивністю її художніх потреб та тим, як вона їх задовольняє, і першочергово – у творчості. 6. Творчий потенціал особистості визначається отриманими нею і самостійно придбаними вміннями і навичками, здатністю до дій та мірою їх реалізації в будь-якій сфері діяльності [4, с. 260-262].

Оскільки вміння будь-якого фахівця формуються у загальному особистісному контексті, тобто “вписуються у його особистісну канву”, то доцільно скласти психологічний портрет особистості майбутнього соціального працівника, який базується на заданих характеристиках та впливає з відповідних документів. Цей портрет дозволить уточнити деякі напрямки та шляхи формування компетентного соціального працівника та, відповідно, визначити діагностичні напрямки вивчення конкретних вмінь.

1. Анциферова Л.И. Развитие личности специалиста как субъекта своей профессиональной жизни // Психологические исследования проблемы формирования личности профессионала / Под ред. В.А. Бодрова. – М., 1991. – С. 34-67.

2. Батышев С.Я. Энциклопедия профессионального образования: В 3 т. – М.: Профобразование, 1998. – Т. 1. – 568 с.

3. Зимня И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.

4. Каган М.С. Человеческая деятельность: Опыт системного анализа. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.

5. Кухарев Н.В. На пути к профессиональному совершенству: Кн. для учителя. – М., 1990. – 159 с.